

บทที่ 1

บทนำ

แนวเหตุผลและทฤษฎีสำคัญ

ผลของการพัฒนาประเทศในช่วงสามทศวรรษที่ผ่านมา นับว่าประสบความสำเร็จอย่างดียิ่ง แต่ผลของการพัฒนา ก็ได้ก่อให้เกิดปัญหาทางด้านสังคมสิ่งแวดล้อมหลายประการ เช่น ปัญหาช่องว่างการกระจายรายได้ยังมีแนวโน้มสูง ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรมลง สังคมมีความสับสนและเป็นวัตถุนิยมมากขึ้น เป็นต้น สภาพปัญหาดังกล่าวมีผลกระทบต่อการพัฒนาประเทศในระดับสูง โดยเฉพาะสังคมชนบท และชี้ให้เห็นแนวทางการพัฒนาประเทศในอนาคตตามประเด็นหลักเหล่านั้น โดยรัฐจะต้องดำเนินนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจไปพร้อม ๆ กับการดำเนินนโยบายทางสังคม (สำนักงานคณะกรรมการการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2538)

ความต้องการพัฒนาเพื่อแก้ปัญหาที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบัน ล้วนมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงซึ่งกันและกัน และมีจุดร่วมที่สำคัญที่สุด คือ จะต้องอาศัยการศึกษาเป็นปัจจัยหลัก เพราะการศึกษาคือเครื่องมือที่จะช่วยพัฒนาและฟื้นฟูศักยภาพของคน และเป็นกระบวนการในการพัฒนาที่มีความสำคัญในฐานะเป็นรากฐานการพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้าไปในทิศทางที่เหมาะสม

อย่างไรก็ตาม แม้การศึกษาจะเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการพัฒนาสังคม แต่สภาพการจัดการศึกษาในปัจจุบันก็เป็นสาเหตุหนึ่งของปัญหาต่าง ๆ เช่นกัน จากการวิเคราะห์แนวทางการพัฒนาการศึกษาไทยของเสนาห์ จามริก (2532) พบว่าระบบและสภาพปัญหาที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน เป็นผลเนื่องมาจากระบบโรงเรียนแยกตัวมาจัดการศึกษาที่ทันสมัย ออกจากการเรียนรู้ในชุมชน และระบบการศึกษาเป็นเพียงกลไกเลือกสรรคนเข้าสู่ตลาดการจ้างงาน เป็นการสร้างเงื่อนไขจำกัดให้กับตัวระบบการศึกษาเอง ชาวชนบทที่มีการศึกษาในระดับสูงออกไปทำงานทำในเมืองใหญ่ เป็นการดึงคนที่มีศักยภาพในการพัฒนาออกจากหมู่บ้าน เป็นสาเหตุหนึ่งทำให้ชุมชนมีศักยภาพในการพึ่งตนเองน้อย ตลอดจนไม่มีความสามารถแก้ไขปัญหาดังกล่าวที่เกิดขึ้นตามการเปลี่ยนแปลงของยุคสมัยได้อย่างเพียงพอ การอพยพเข้ามาแสวงหางานที่มีรายได้ดีกว่าในสังคมเมือง ก่อให้เกิดปัญหาความแออัดด้านที่อยู่อาศัย การจราจรและมลพิษ ตลอดจนปัญหาอื่น ๆ อีกมากมาย และได้กล่าวถึงทางเลือกในการแก้ปัญหาดังกล่าวคือ การจัดการศึกษาในระบบโรงเรียนชุมชน

ในแผนการศึกษาระยะที่ 5 (พ.ศ. 2525-2529) สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2526) ได้ปรับปรุงนโยบายให้ทุกโรงเรียนมีกิจกรรมในลักษณะโรงเรียนชุมชน โดยไม่จำเป็นต้องได้รับการจัดตั้งเป็นโรงเรียนชุมชนเป็นการเฉพาะ นักวิชาการหลายท่านกล่าวถึงความสำคัญของการปรับโรงเรียนประถมศึกษาให้เป็นโรงเรียนชุมชน ทั้งนี้เพราะโรงเรียนประถมศึกษาเป็นหน่วยงานของรัฐที่อยู่ใกล้ชิดชุมชนมากที่สุด เมื่อปี พ.ศ. 2536 ประเทศไทยมีโรงเรียนประถม-ศึกษาทั้งสิ้น 34,183 โรงเรียน ตั้งกระจายอยู่ทั่วประเทศประมาณ 2 หมู่บ้านต่อ 1 โรงเรียน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2538) ที่มีหน้าที่หลักในการให้การศึกษาแก่บุตรหลานของคนในชุมชน ดังนั้นโรงเรียนประถมศึกษาจึงน่าจะเป็นหน่วยงานของรัฐที่ดีหน่วยงานหนึ่งในการพัฒนาชุมชนนั้น ไสว พรหมณี (2531) กล่าวว่า โรงเรียนประถมศึกษาไม่ควรสอนเฉพาะเด็กเท่านั้น แต่ควรสอนชุมชนของเด็กด้วยและควรเน้นการศึกษาเพื่อชีวิตให้โรงเรียนประถมศึกษาทั่วประเทศเป็นศูนย์กลางการพัฒนาคุณภาพของคน สอดคล้องกับความคิดของก่อ สวัสดิพานิชย์ (2531) ที่กล่าวถึงโรงเรียนประถมศึกษาว่ามีหน้าที่ 3 อย่าง คือ สอนเด็ก จัดการศึกษานอกโรงเรียนให้แก่ผู้ใหญ่ และเป็นศูนย์วิชาการให้แก่ชุมชน ประเวศ วะลี (2536) ได้กล่าวถึงแนวทางการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ามาสู่การศึกษาของชาติว่าให้มีการปรับโรงเรียนประถมศึกษาที่มีอยู่ในชุมชนให้เป็นโรงเรียนชุมชน โดยมีหน้าที่ 3 อย่าง คือ ศึกษาชุมชนให้เข้าใจ เป็นศูนย์กลางข่าวสารเพื่อพัฒนาชุมชน ให้การศึกษาทุกรูปแบบเพื่อชุมชน นอกจากนี้ เสน่ห์ จามริก (2532) ได้กล่าวว่าแนวทางการพัฒนาที่พึงประสงค์อยู่ที่จะต้องไม่แบ่งหรือตัดตอตันกันระหว่างกระบวนการเรียนรู้ในชั้นเรียนกับวิถีชีวิตชุมชน และให้ระบบโรงเรียนเป็นแหล่งสร้างและพัฒนากระบวนการเรียนรู้ที่สัมพันธ์สอดคล้องกับปัญหาความต้องการของคนและชุมชนนั้น ระบบโรงเรียนชุมชนจะเป็นแหล่งที่ทั้งเด็กและผู้ใหญ่ต่างมาใช้บริการเพื่อการเรียนรู้ เป็นการศึกษาต่อเนื่อง เพื่อให้ระบบการศึกษาสอดคล้องกับพื้นฐานครอบครัว อาชีพและการดำรงชีวิตในท้องถิ่น การจัดจึงจำเป็นต้องมีความยืดหยุ่นและคล่องตัวพอที่ผู้เรียนจะตัดสินใจเลือกให้เหมาะสม โรงเรียนจึงทำหน้าที่เสมือนเป็นศูนย์วิชาการให้แก่ชุมชน

การจัดการศึกษาในลักษณะโรงเรียนชุมชน (Community School) เป็นการจัดการศึกษาที่ยึดถือชุมชนเป็นศูนย์กลาง การจัดหลักสูตรและการเรียนการสอนจะคำนึงถึงการตอบสนองต่อความต้องการและปัญหาชุมชนเป็นหลัก โรงเรียนกับชุมชนมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด นักเรียน เด็ก หรือเยาวชนนอกระบบโรงเรียน ตลอดจนผู้ใหญ่ที่เป็นสมาชิกในชุมชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมของโรงเรียนและชุมชน มีการใช้แหล่งวิชาการและทรัพยากรในชุมชนเพื่อการศึกษาอย่างเต็มที่ จุดมุ่งหมายของโรงเรียนคือการพัฒนาปรับปรุงสภาพการดำรงชีวิตของคนในชุมชนให้ดีขึ้น (จิรวัดน์ นิเจนตร, 2528) และเป็นโรงเรียนที่ประชาชนในชุมชนสามารถ

ใช้บริการต่าง ๆ ที่โรงเรียนมีอยู่หรือสามารถจะจัดหาให้ได้ตามความเหมาะสม ไม่ว่าจะป็นอาคารเรียน อุปกรณ์ทางการศึกษาและวัสดุของทางโรงเรียน จะต้องรับใช้ชุมชนไม่ว่าเด็กหรือผู้ใหญ่ (ดารา ทีปะปาล, 2521)

โครงการโรงเรียนเพื่อชีวิตและชุมชน เกิดจากความร่วมมือของข้าราชการทุกสังกัด เป็นโครงการที่สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดอุดรดิตถ์ โดยว่าที่ ร.ต. พิสิทธิ์ ปัญญามูลวงษา ผู้อำนวยการการประถมศึกษาจังหวัดอุดรดิตถ์ ได้มอบหมายให้หน่วยศึกษานิเทศก์ดำเนินการศึกษาแนวทางปรับปรุง แก้ไขให้โรงเรียนในสังกัด ให้สามารถบริหารและจัดการเรียนการสอนให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามแนวคิดการดำเนินงานในลักษณะโรงเรียนชุมชนให้ได้ หน่วยศึกษานิเทศก์จึงได้นำเอาแนวคิดและเทคนิควิธีการดำเนินงาน โครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบท (กศ.พข.) โครงการพัฒนาการเรียนการสอนเพื่อชีวิต ที่สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดอุดรดิตถ์ ได้คิดค้นและพัฒนาขึ้นตั้งแต่ปีการศึกษา 2531 - 2533 และแนวคิดในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของกรมวิชาการ มารวมกันเป็นแนวคิดใหม่ดำเนินการในรูปแบบของ โรงเรียนเพื่อชีวิตและชุมชน และได้นำเสนอสภาพ ปัญหาการจัดการศึกษา แนวคิดในการจัดการศึกษาดังกล่าวเข้าปรึกษากับนายสมบัติ สืบสมาน ผู้ว่าราชการจังหวัดอุดรดิตถ์ ได้รับการอนุมัติให้ดำเนินโครงการโรงเรียนเพื่อชีวิตและชุมชนเป็นโครงการระดับจังหวัด เพื่อถวายเป็นราชสักการะเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในวโรกาสทรงครองราชย์ครบ 50 ปี ขึ้นในปีการศึกษา 2537 โดยมีสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดอุดรดิตถ์เป็นแกนนำในการดำเนินงาน มีหัวหน้าส่วนราชการทุกคนในจังหวัดเป็นคณะกรรมการ (โสภณ เกตุโกมล, 2539) เริ่มดำเนินการมาตั้งแต่วันที่ 5 ธันวาคม 2537 มีจำนวนโรงเรียนที่ได้รับคัดเลือกให้เข้าร่วมโครงการทั้ง 50 โรงเรียน จากจำนวนโรงเรียนที่สมัครเข้ารับการคัดเลือกกว่าหนึ่งร้อยโรงเรียน โดยใช้เกณฑ์การคัดเลือก คือ ความสมัครใจของโรงเรียน มติของคณะกรรมการโรงเรียนหรือครู และความเห็นชอบของชุมชน (พิสิทธิ์ ปัญญามูลวงษา, 2538)

วัตถุประสงค์ของโครงการโรงเรียนเพื่อชีวิตและชุมชน

1. เพื่อให้โรงเรียนมีรูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ให้ผู้จบการศึกษามีคุณสมบัติตามเกณฑ์มาตรฐานของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ และสามารถดำรงอยู่ในโลกของการเปลี่ยนแปลงอย่างมีความสุข
2. เพื่อใช้โรงเรียนเป็นศูนย์กลางการพัฒนาชุมชน โดยนำภูมิปัญญาท้องถิ่นและเทคโนโลยีชาวบ้านมาประยุกต์ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน
3. เพื่อถวายเป็นพระราชกุศลเนื่องในวโรกาสพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงครองราชย์ครบ 50 ปี

4. เพื่อประสานงานทุกหน่วยราชการทั้งภาครัฐและเอกชนให้เข้าร่วมพัฒนาท้องถิ่นและชุมชนอย่างเป็นระบบ
5. เพื่อส่งเสริมการพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อมและอนุรักษ์วัฒนธรรมของท้องถิ่น
6. เพื่อยกระดับคุณภาพการจัดการศึกษาและคุณภาพชีวิตนักเรียน ชุมชน ให้สูงขึ้น
7. เพื่อเป็นต้นแบบการจัดการศึกษาเพื่อชีวิตและชุมชน (สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดอุดรดิตต์, 2538)

รูปแบบของโรงเรียนเพื่อชีวิตและชุมชน

1. องค์ประกอบด้านปัจจัย

- 1) สถานภาพของโรงเรียนยังเป็น โรงเรียนสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดอุดรดิตต์ การเข้าร่วมเป็นโรงเรียนทดลองตาม โครงการเป็น ไปโดยความสมัครใจ
- 2) ผู้บริหารและครูได้รับการพัฒนาแนวความคิดรวบยอด (Concept) ตามบทบาทการจัดการเรียนการสอนเพื่อชีวิต และสามารถจัดกิจกรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ เน้นการนำเทคโนโลยีสมัยใหม่ เทคโนโลยีพื้นบ้านและภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ให้มากที่สุด
- 3) การจัดห้องเรียน อาคารสถานที่ สภาพแวดล้อมอื่น ๆ และสื่ออุปกรณ์ต่าง ๆ เอื้อต่อการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่จัดให้นักเรียนได้เรียนรู้ ได้ศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง ได้ทดลองและฝึกปฏิบัติจริง รวมทั้งได้เรียนรู้ด้านการจัดการอย่างเหมาะสม
- 4) หน่วยงานที่ขอรับการสนับสนุนช่วยเหลือ
  - 4.1) สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดอุดรดิตต์
  - 4.2) ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดอุดรดิตต์
  - 4.3) สำนักงานเกษตรจังหวัดอุดรดิตต์
  - 4.4) สำนักงานป่าไม้จังหวัดอุดรดิตต์
  - 4.5) สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดอุดรดิตต์
  - 4.6) สำนักงานสามัญศึกษาจังหวัดอุดรดิตต์
  - 4.7) สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดอุดรดิตต์
  - 4.8) สำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบทจังหวัดอุดรดิตต์
  - 4.9) สำนักงานแรงงานจังหวัดอุดรดิตต์
  - 4.10) สำนักงานประชาสัมพันธ์จังหวัดอุดรดิตต์
  - 4.11) หน่วยงานราชการ/เอกชนอื่น ๆ ในจังหวัด และต่างจังหวัด
- 5) โรงเรียนมีการวิเคราะห์ความต้องการของชุมชน และสร้างหลักสูตรท้องถิ่น โดยเน้นด้านวิชาชีพ มีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยบูรณาการเนื้อหาวิชาและ

กิจกรรมให้มี ลักษณะที่สามารถยืดหยุ่นให้มีช่วงเวลาสำหรับนักเรียนฝึกปฏิบัติมากขึ้น

6) บ้าน วัด ชุมชนและสถานที่ต่าง ๆ ในชุมชน นอกชุมชน ระบบการสื่อสารทางไกลที่จะทำให้นักเรียนเกิดความรู้ มีประสบการณ์และทักษะเพิ่มขึ้น ถือเป็นห้องเรียนของนักเรียนทั้งสิ้น นักเรียนต้องออกไปเรียนรู้ศึกษาค้นคว้า ฝึกปฏิบัติงานจากแหล่งดังกล่าว และถือเป็นกิจกรรมการเรียนการสอน

2. องค์ประกอบด้านกระบวนการ

1) การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนจะมุ่งเน้นให้นักเรียนเป็นผู้เรียนรู้ด้วยตนเอง โดยสอดคล้องกระบวนการและทักษะกระบวนการเข้าในแต่ละเนื้อหาหรือกิจกรรมการเรียนต่าง ๆ รวมทั้งการได้เป็นผู้ลงมือปฏิบัติจริง เพื่อให้เกิดทักษะในการปฏิบัติงานนั้น ๆ ซึ่งอาจเป็นงานส่วนตัวและงานเป็นกลุ่ม

2) ผู้บริหารโรงเรียน ครู ศึกษานิเทศก์รวมทั้งผู้ปกครองร่วมกันกำหนดภาพความสำเร็จของการจัดการศึกษา แนวทางหรือแนวโน้มของความต้องการของชุมชน เพื่อให้เกิดการเรียนรู้และการพัฒนาไปพร้อม ๆ กันระหว่างโรงเรียนและชุมชน

3) การบริหารโรงเรียนต้องอาศัยรูปแบบของบุคคล เป็นคณะกรรมการประกอบด้วยครูและ ผู้นำชุมชน มีการประชุมเพื่อรับทราบความก้าวหน้าหรือปรึกษาหารือเพื่อระดมความคิดเห็นในการจัดการศึกษา

4) การนิเทศการศึกษาเน้นการนิเทศภายในเป็นสำคัญ

3. องค์ประกอบด้านผลผลิต

1) นักเรียนที่จบการศึกษาจากโรงเรียนเพื่อชีวิตและชุมชน ต้องมีคุณลักษณะตามเกณฑ์มาตรฐานของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ โดยมีจุดเด่นในด้านสะอาด-ขยัน-ประหยัด-ซื่อสัตย์-เสียสละ-อดทน

2) นักเรียนที่จบการศึกษาจากโรงเรียนเพื่อชีวิตและชุมชน ต้องมีเจตคติที่ดีต่อการประกอบอาชีพ รักถิ่น รวมทั้งมีกระบวนการและการจัดการที่ดีเพื่อชีวิตและชุมชนที่ตนอาศัยอยู่

4. องค์ประกอบด้านงบประมาณ

- 1) จากงบประมาณสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดอุดรดิตถ์
- 2) จากงบประมาณจังหวัดอุดรดิตถ์
- 3) จากหน่วยราชการต่าง ๆ
- 4) จากภาคเอกชน

5) จากเงินรายได้อื่น ๆ

เมื่อพิจารณาแนวคิดของโครงการ โรงเรียนเพื่อชีวิตและชุมชนที่ได้กล่าวมาข้างต้น จะพบว่าแนวคิดดังกล่าวมีพื้นฐานความคิดเช่นเดียวกันกับการดำเนินงานโรงเรียนชุมชน โดยใช้ทรัพยากรในชุมชนให้เกิดประโยชน์สูงสุด สามารถพัฒนาคนทุกเพศทุกวัยในชุมชนให้มีคุณภาพ รู้ปัญหา สามารถหาแนวทางแก้ปัญหาและร่วมมือกันพัฒนาท้องถิ่นของตนให้ดีขึ้น อันจะมีผลกระทบต่อการพัฒนาประเทศโดยรวมได้ เป็นการจัดการศึกษาในระบบโรงเรียนที่เอื้อต่อสภาพและปัญหาของประเทศไทยในปัจจุบัน โรงเรียนและชุมชนในโครงการ โรงเรียนเพื่อชีวิตและชุมชนอาจจะมีสภาพ ปัญหาและความต้องการแตกต่างกันออกไป ส่งผลให้การดำเนินงานโครงการมีความแตกต่างกันไปด้วย จากพื้นฐานความคิดเดียวกันของระบบโรงเรียนชุมชนและโครงการ โรงเรียนเพื่อชีวิตและชุมชน ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดอุดรดิตถ์ ผลการวิจัยจะเป็นพื้นฐานสำหรับโรงเรียนที่ดำเนินงานโครงการ โรงเรียนเพื่อชีวิตและชุมชน สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดอุดรดิตถ์ เพื่อนำผลไปปรับปรุงและพัฒนาการดำเนินงานโครงการให้มีประสิทธิภาพ เป็นแนวทางสำหรับใช้ในการวางแผนการดำเนินงานโครงการของโรงเรียนให้สอดคล้องกับแผนโครงการ ป้องกันปัญหาที่จะเกิดขึ้นจากการดำเนินโครงการ และเป็นแนวทางในการดำเนินโครงการของโรงเรียนที่สนใจแผนของโครงการในลักษณะนี้ต่อไป

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาสภาพและปัญหาการดำเนินงานโครงการ โรงเรียนเพื่อชีวิตและชุมชน ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดอุดรดิตถ์ ในด้านการจัดการศึกษาที่เหมาะสมสำหรับเด็กในชุมชน การจัดการศึกษาเพื่อชุมชน และการบริการชุมชน

ขอบเขตในการวิจัย

1. การวิจัยนี้มุ่งศึกษาสภาพและปัญหาการดำเนินงานโครงการโรงเรียนเพื่อชีวิตและชุมชน ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดอุดรดิตถ์ ที่ได้รับคัดเลือกเข้าร่วมโครงการโรงเรียนเพื่อชีวิตและชุมชน ในปีการศึกษา 2537 จำนวน 50 โรงเรียน

2. การศึกษาสภาพและปัญหาการดำเนินงานโครงการโรงเรียนเพื่อชีวิตและชุมชน ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดอุดรดิตถ์ มุ่งศึกษาในด้าน

- 1) การจัดการศึกษาที่เหมาะสมสำหรับเด็กในชุมชน
- 2) การจัดการศึกษาเพื่อชุมชน
- 3) การบริการชุมชน

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้ทราบถึงสภาพและปัญหาการดำเนินงานของโรงเรียนประถมศึกษาในโครงการโรงเรียนเพื่อชีวิตและชุมชน เป็นแนวทางในการพัฒนาและปรับปรุง แก้ไขการดำเนินงานของโรงเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ อันจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของนักเรียนและชุมชนต่อไป

2. เป็นตัวอย่างรูปแบบการดำเนินงานการจัดการศึกษาเพื่อชีวิตและชุมชน เป็นข้อมูลพื้นฐานสำหรับการดำเนินงานของโรงเรียนในชุมชนอื่นที่มีแนวคิดในการจัดการศึกษาในลักษณะโรงเรียนเพื่อชีวิตและชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

โครงการโรงเรียนเพื่อชีวิตและชุมชน หมายถึง แผนงานของสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดอุดรดิตถ์ที่กำหนดไว้เป็นแนวทางการดำเนินงาน เพื่อให้โรงเรียนประถมศึกษาที่ได้รับคัดเลือกเข้าร่วมโครงการนำไปปฏิบัติ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้โรงเรียนประถมศึกษาเป็นศูนย์กลางการพัฒนาชนบท ประกอบด้วย การจัดการศึกษาที่เหมาะสมสำหรับเด็กในชุมชน การจัดการศึกษาเพื่อชุมชน และการบริการชุมชน

โรงเรียน หมายถึง โรงเรียนประถมศึกษาในสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดอุดรดิตถ์ ที่ได้รับคัดเลือกให้เป็นโรงเรียนในโครงการโรงเรียนเพื่อชีวิตและชุมชน ปีการศึกษา 2537

สภาพและปัญหาการดำเนินงานโครงการ หมายถึง ลักษณะการปฏิบัติงานและการมีสิ่งที่เป็นอุปสรรคต่อการปฏิบัติงานในโรงเรียน เพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายตามแนวคิดและวัตถุประสงค์ของโครงการโรงเรียนเพื่อชีวิตและชุมชน ในด้าน การจัดการศึกษาที่เหมาะสมสำหรับเด็กในชุมชน การจัดการศึกษาเพื่อชุมชน และการบริการชุมชน

การจัดการศึกษาที่เหมาะสมสำหรับเด็กในชุมชน หมายถึง การจัดการศึกษาตามหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) แก่เด็กที่มีอายุอยู่ในเกณฑ์ภาคบังคับตามพระราชบัญญัติประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 และนักเรียนที่กำลังศึกษาในหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) ในโรงเรียนโครงการโรงเรียนเพื่อชีวิตและชุมชน ด้านการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น และการนำหลักสูตรไปใช้

การจัดการศึกษาเพื่อชุมชน หมายถึง การจัดการศึกษาสำหรับคนทั่วไปในชุมชน ดำเนินการในลักษณะการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน ที่โรงเรียนในโครงการโรงเรียนเพื่อชีวิตและชุมชนเป็นศูนย์กลางการจัดการศึกษา ทั้งที่จัดในลักษณะการจัดการศึกษาเพื่อให้ความรู้พื้นฐาน การจัดการศึกษาเพื่อฝึกทักษะอาชีพ และการจัดการศึกษาเพื่อให้ข้อมูลข่าวสาร

การบริการชุมชน หมายถึง การให้บริการชุมชนในเรื่องอื่นนอกเหนือจากการจัดการศึกษา ที่ดำเนินการโดยโรงเรียนในโครงการโรงเรียนเพื่อชีวิตและชุมชน ในด้าน การให้ความร่วมมือด้านบุคลากร การบริการอาคารสถานที่ และการบริการวัสดุและอุปกรณ์

ผู้บริหารโรงเรียน หมายถึง ครูใหญ่ อาจารย์ใหญ่ ผู้อำนวยการโรงเรียน หรือผู้รักษาการในตำแหน่งดังกล่าวของโรงเรียนในโครงการโรงเรียนเพื่อชีวิตและชุมชน สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดอุดรดิตถ์ ปีการศึกษา 2539

ครูวิชาการโรงเรียน หมายถึง ครูที่ได้รับการแต่งตั้งให้มีหน้าที่รับผิดชอบงานวิชาการในโรงเรียนโครงการโรงเรียนเพื่อชีวิตและชุมชน สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดอุดรดิตถ์ ปีการศึกษา 2539

ครูผู้สอน หมายถึง ครูที่มีหน้าที่รับผิดชอบการจัดการเรียนการสอนในระดับชั้นประถม-ศึกษาในโรงเรียนโครงการโรงเรียนเพื่อชีวิตและชุมชน สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดอุดรดิตถ์ ปีการศึกษา 2539

ผู้รับผิดชอบการจัดการศึกษาเพื่อชุมชน หมายถึง ครูที่ได้รับมอบหมายให้รับผิดชอบการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน โดยใช้โรงเรียนประถมศึกษาในโครงการโรงเรียนเพื่อชีวิตและชุมชน สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดอุดรดิตถ์ ปีการศึกษา 2539

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ประชากรและตัวอย่างประชากร

1) ประชากรที่ใช้ในการวิจัยนี้ คือ โรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงาน การประถมศึกษาจังหวัดอุดรดิตถ์ ที่ได้รับการคัดเลือกเข้าร่วมโครงการโรงเรียนเพื่อชีวิตและชุมชน ปีการศึกษา 2537 จำนวน 50 โรงเรียน โดยมีผู้ให้ข้อมูล คือ

- 1.1) ผู้บริหารโรงเรียน โรงเรียนละ 1 คน จำนวน 50 คน
- 1.2) ครูวิชาการโรงเรียน โรงเรียนละ 1 คน จำนวน 50 คน
- 1.3) ครูผู้สอน โรงเรียนละ 1 คน จำนวน 50 คน ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบ

เจาะจง (Purposive Random Sampling)

- 1.4) ผู้รับผิดชอบการจัดการศึกษาเพื่อชุมชน โรงเรียนละ 1 คน จำนวน 50

คน

2) ตัวอย่างประชากรในการวิจัยนี้ผู้วิจัยดำเนินการศึกษาประชากรทั้งหมด

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1) แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง จำนวน 4 ฉบับ คือ

1.1) แบบสัมภาษณ์ผู้บริหารโรงเรียน เกี่ยวกับสภาพและปัญหาการดำเนินงานโครงการโรงเรียนเพื่อชีวิตและชุมชน แบ่งออกเป็น 2 ตอน คือ

ตอนที่ 1 สถานภาพของผู้ให้สัมภาษณ์

ตอนที่ 2 สภาพและปัญหาการดำเนินงานโครงการโรงเรียนเพื่อชีวิตและ

ชุมชน ในด้าน การจัดการศึกษาที่เหมาะสมสำหรับเด็กในชุมชน เกี่ยวกับการบริหารและบริการหลักสูตร และการสนับสนุนและส่งเสริมการใช้หลักสูตร ด้านการบริการชุมชน เกี่ยวกับการดำเนินการบริการชุมชน และการสนับสนุนและส่งเสริมการบริการชุมชน

1.2) แบบสัมภาษณ์ครูวิชาการโรงเรียน เกี่ยวกับสภาพและปัญหาการจัดการศึกษาที่เหมาะสมสำหรับเด็กในชุมชน ในด้านการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น แบ่งออกเป็น 2 ตอน คือ

ตอนที่ 1 สถานภาพของผู้ให้สัมภาษณ์

ตอนที่ 2 สภาพและปัญหาการดำเนินงานโครงการโรงเรียนเพื่อชีวิตและชุมชนเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ในด้านการจัดตั้งคณะทำงาน การศึกษาและสำรวจชุมชน การจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น การประเมินผลหลักสูตรท้องถิ่น และการปรับปรุงแก้ไขหลักสูตรท้องถิ่น

1.3) แบบสัมภาษณ์ครูผู้สอน เกี่ยวกับสภาพและปัญหาการจัดการศึกษาที่เหมาะสมสำหรับเด็กในชุมชน ในด้านการจัดการเรียนการสอนและการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร แบ่งออกเป็น 2 ตอน คือ

ตอนที่ 1 สภาพภาพของผู้ให้สัมภาษณ์

ตอนที่ 2 สภาพและปัญหาการดำเนินงานโครงการโรงเรียนเพื่อชีวิตและชุมชน เกี่ยวกับการจัดการศึกษาที่เหมาะสมสำหรับเด็กในชุมชน ในด้าน การนำหลักสูตรไปใช้ และการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร

1.4) แบบสัมภาษณ์ผู้รับผิดชอบการจัดการศึกษาเพื่อชุมชน เกี่ยวกับสภาพและปัญหาการจัดการศึกษาเพื่อชุมชน แบ่งออกเป็น 2 ตอน คือ

ตอนที่ 1 สภาพภาพของผู้ให้สัมภาษณ์

ตอนที่ 2 สภาพและปัญหาการดำเนินงานโครงการโรงเรียนเพื่อชีวิตและชุมชน เกี่ยวกับการจัดการศึกษาเพื่อชุมชน ในด้านการจัดการศึกษาเพื่อให้ความรู้พื้นฐาน การจัดการศึกษาเพื่อฝึกทักษะอาชีพ และการจัดการศึกษาเพื่อให้ข้อมูลข่าวสาร

2) แบบศึกษาเอกสาร จำนวน 1 ฉบับ ศึกษาเอกสารเกี่ยวกับโครงการโรงเรียนเพื่อชีวิตและชุมชน แบ่งออกเป็น 3 ตอน คือ

ตอนที่ 1 ประเภทของเอกสารที่ศึกษา

ตอนที่ 2 ข้อมูลทั่วไปของโรงเรียน

ตอนที่ 3 สภาพทั่วไปของชุมชนที่โรงเรียนตั้งอยู่

3) แบบสังเกตการจัดกิจกรรมการศึกษาที่เหมาะสมสำหรับเด็กในชุมชน จำนวน 1 ฉบับ

3. ขั้นตอนในการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1) ค้นคว้าข้อมูลจากหนังสือ วารสาร เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับการดำเนินงานของโรงเรียนที่เป็นศูนย์กลางการพัฒนาชนบท โรงเรียนชุมชน ศึกษาข้อมูลเบื้องต้นจากการศึกษาเอกสารและเข้าร่วมสัมมนาอบรมเกี่ยวกับโครงการโรงเรียนเพื่อชีวิตและชุมชน ของสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดอุดรดิษฐ์ เพื่อนำข้อมูลมากำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัย

2) กำหนดประเภทของเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย โดยคำนึงถึงความเหมาะสมของข้อมูลที่ต้องการศึกษาและผู้ให้ข้อมูล

3) สร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยตามกรอบแนวคิดของการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ แบบศึกษาเอกสาร และแบบสังเกต

4) นำแบบสัมภาษณ์ แบบศึกษาเอกสาร และแบบสังเกตที่สร้างขึ้นไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 5 ท่าน ตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) ความเหมาะสมของภาษา แล้วนำมาปรับปรุงแก้ไข

5) นำแบบสัมภาษณ์ แบบศึกษาเอกสาร และแบบสังเกตที่แก้ไขแล้วไปทดลองใช้ (Try out) กับโรงเรียนที่ไม่ใช่ตัวอย่างประชากร จำนวน 3 โรงเรียน เพื่อความเหมาะสมของภาษา เวลาที่ใช้และความครอบคลุมเนื้อหาในสิ่งที่ต้องการจะทราบ

6) จัดทำเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยฉบับสมบูรณ์

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

1) นำหนังสือขอความร่วมมือในการเก็บข้อมูลจากบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ถึงผู้อำนวยการการประถมศึกษาจังหวัดอุดรดิตต์ เพื่อขอความร่วมมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล

2) นำหนังสือขอความร่วมมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดอุดรดิตต์ถึงหัวหน้าการประถมศึกษาอำเภอ

3) นำหนังสือขอความร่วมมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอ ถึงผู้บริหารโรงเรียนที่เป็นตัวอย่างประชากร

4) วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

4.1) แบบสัมภาษณ์ ผู้วิจัยสัมภาษณ์ด้วยตนเอง

4.2) แบบศึกษาเอกสาร ผู้วิจัยศึกษาเอกสารด้วยตนเอง

4.3) แบบสังเกต ผู้วิจัยสังเกตด้วยตนเอง

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

1) แบบสัมภาษณ์ผู้บริหารโรงเรียน

ตอนที่ 1 สถานภาพของผู้ให้สัมภาษณ์ วิเคราะห์ข้อมูลโดยการแจกแจงความถี่ หากคำร้อยละ นำเสนอในรูปแบบตารางประกอบความเรียง

ตอนที่ 2 สภาพและปัญหาการดำเนินงานโครงการโรงเรียนเพื่อชีวิตและชุมชน ในด้าน การจัดการศึกษาที่เหมาะสมสำหรับเด็กในชุมชน เกี่ยวกับการบริหารและบริการ หลักสูตร และการสนับสนุนและส่งเสริมการใช้หลักสูตร ด้านการบริการชุมชน เกี่ยวกับการดำเนินการบริการชุมชน และการสนับสนุนและส่งเสริมการบริการชุมชน วิเคราะห์ข้อมูลโดยการแจกแจงความถี่ หากคำร้อยละของข้อมูลในเชิงปริมาณ นำเสนอข้อมูลในรูปแบบตารางประกอบความเรียง และการประมวลผลข้อมูลปลายเปิด นำเสนอในรูปแบบของการบรรยายเป็นความเรียง

2) แบบสัมภาษณ์ครูวิชาการโรงเรียน

ตอนที่ 1 สถานภาพของผู้ให้สัมภาษณ์ วิเคราะห์ข้อมูลโดยการแจกแจงความถี่ หาค่าร้อยละ นำเสนอในรูปแบบตารางประกอบความเรียง

ตอนที่ 2 สภาพและปัญหาการดำเนินงานโครงการโรงเรียนเพื่อชีวิตและชุมชน เกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ในด้านการจัดตั้งคณะทำงาน การศึกษาและสำรวจชุมชน การจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น การประเมินผลหลักสูตรท้องถิ่น และการปรับปรุงแก้ไขหลักสูตรท้องถิ่น วิเคราะห์ข้อมูลโดยการแจกแจงความถี่ หาค่าร้อยละของข้อมูลในเชิงปริมาณ นำเสนอข้อมูลในรูปแบบตารางประกอบความเรียง และการประมวลข้อมูลปลายเปิด นำเสนอในรูปแบบของการบรรยายเป็นความเรียง

3) แบบสัมภาษณ์ครูผู้สอน

ตอนที่ 1 สถานภาพของผู้ให้สัมภาษณ์ วิเคราะห์ข้อมูลโดยการแจกแจงความถี่ หาค่าร้อยละ นำเสนอในรูปแบบตารางประกอบความเรียง

ตอนที่ 2 สภาพและปัญหาการดำเนินงานโครงการโรงเรียนเพื่อชีวิตและชุมชน เกี่ยวกับการจัดการศึกษาที่เหมาะสมสำหรับเด็กในชุมชน ในด้าน การนำหลักสูตรไปใช้ และการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร วิเคราะห์ข้อมูลโดยการแจกแจงความถี่ หาค่าร้อยละของข้อมูลในเชิงปริมาณ นำเสนอข้อมูลในรูปแบบตารางประกอบความเรียง และการประมวลข้อมูลปลายเปิด นำเสนอในรูปแบบของการบรรยายเป็นความเรียง

4) แบบสัมภาษณ์ผู้รับผิดชอบการจัดการศึกษาเพื่อชุมชน

ตอนที่ 1 สถานภาพของผู้ให้สัมภาษณ์ วิเคราะห์ข้อมูลโดยการแจกแจงความถี่ หาค่าร้อยละ นำเสนอในรูปแบบตารางประกอบความเรียง

ตอนที่ 2 สภาพและปัญหาการดำเนินงานโครงการโรงเรียนเพื่อชีวิตและชุมชน เกี่ยวกับการจัดการศึกษาเพื่อชุมชน ในด้านการจัดการศึกษาเพื่อให้ความรู้พื้นฐาน การจัดการศึกษาเพื่อฝึกทักษะอาชีพ และการจัดการศึกษาเพื่อให้ข้อมูลข่าวสาร วิเคราะห์ข้อมูลโดยการแจกแจงความถี่ หาค่าร้อยละของข้อมูลในเชิงปริมาณ นำเสนอข้อมูลในรูปแบบตารางประกอบความเรียง และการประมวลข้อมูลปลายเปิด นำเสนอในรูปแบบของการบรรยายเป็นความเรียง

2. ข้อมูลที่ได้จากแบบศึกษาเอกสาร วิเคราะห์ข้อมูลโดยการแจกแจงความถี่ หาค่าร้อยละ นำเสนอในรูปแบบตารางประกอบความเรียง

3. ข้อมูลที่ได้จากแบบสังเกต นำเสนอในรูปแบบของการบรรยายเป็นความเรียง

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

สูตรคำนวณหาค่าร้อยละ

$$\text{ค่าร้อยละ} = \frac{\text{จำนวนผู้ตอบแบบสอบถาม}}{\text{จำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด}} \times 100$$

(ประคอง วรรณสูตร, 2534)